

## EL DESPOBLAMENT DEL CAMP A CATALUNYA: ASSAIG D'ANÀLISI

per TOMÀS VIDAL

El des poblament del camp català és un fet ben conegut i que fins i tot s'ha convertit en notícia periodística en els últims temps. Tothom sap que ja hi ha a Catalunya nombrosos *pobles morts* i que es venen a preu de liquidació masies i cases abandonades. Malgrat tot, el problema ha estat tractat fins ara més des d'un punt de vista sentimental que científic. L'èxode rural i el conseqüent des poblament dels camps és un fet corrent a tots els països, és la contrapartida de l'explosió urbana. En els països industrialitzats —i Catalunya ho és— aquest èxode ve de lluny, no és cosa d'ara; per una banda la incapacitat de la majoria de les àrees agrícoles per suportar el fort creixement poblacional típic del cicle demogràfic modern —marcat per l'esfondrament de la mortalitat— i per altra el fort atractiu de les àrees urbanes en gran desenvolupament econòmic, en són les causes. A Catalunya, repetim, l'èxode rural és un fet ja antic, però no hi ha dubte que el fenomen s'ha intensificat en els últims temps, especialment en la dècada dels seixanta —fet no exclusiu de Catalunya sinó general a tota Espanya degut a la forta expansió econòmica experimentada en aquests anys i monopolitzada pels grans centres industrials (àrea metropolitana de Barcelona, Madrid, País Basc)—. Sembla clar, doncs, que l'accentuació de l'èxode és deguda més a l'atracció de la ciutat que a la repulsió del camp, encara que una sèrie de fets econòmics i socials adversos de signe agrari hi hagin ajudat —degradació dels preus agraris enfront dels industrials, manca i carestia de mà d'obra, insuficiència dels serveis, etc.—. Els medis de comunicació de masses han estat també factors d'importància evidenciant els contrastos entre les formes de vida rurals i les urbanes. El resultat n'ha estat que d'una situació d'estancament amb tendència a la baixa de la població rural catalana abans de 1960, s'ha passat a un meteòric abandonament del camp que ja no té gaire a veure amb una emigració d'excedents de població provocats pel creixement natural. En conseqüència, el camp és buidat de dia en dia. El mapa de des poblament del camp català en el quinquenni 1961-66 publicat recentment a «Estudios Geográficos» (1) reflexeix la magnitud del fet i demostra que la situació

(1) VIDAL, T., *El reverso de la urbanización: la despoblación del campo en Cataluña*. Estudios Geográficos XXXI, 118. Madrid, 1970, pp. 159-163.

poblacional del camp de Catalunya no s'allunya gens de la de regions amb molta fama emigratòria com el proper Aragó o la llunyana Andalusia (2). Cal no oblidar que el padró de 1965 demostrà que en el municipi barceloní els habitants nascuts a altres municipis catalans rivalitzaven en nombre amb el nascuts a Andalusia.

L'esmentat mapa demostrava també que molt més de la meitat superficial de Catalunya estava afectada pel procés de despoblament, registrant algunes àrees —càlculs amb base municipal— índexs de despoblament quinquennals de l'ordre del 30 %. Aquest mapa de despoblament recent, encara que força il·lustratiu, exigia una ampliació on s'abordés amb més detall el fenomen; el present article i els mapes que l'acompanyen intenten aclarir una part del problema (3).

Oferim, doncs, tres mapes de població estretament relacionats amb aquests fets. El Mapa I indica (taques negres) les àrees formades per municipis que registraren el mínim de població de l'era censal espanyola (de 1857 en endavant), l'any 1965. El Mapa II registra les àrees formades pels municipis que registraren el seu màxim de població (sempre de l'era censal) en 1857 o 1860, i el seu mínim l'any 1965. Per últim, el Mapa III registra els municipis en descens poblacional continuat des de 1936 o d'abans. Els tres mapes reflexen, doncs, tres aspectes fortament negatius i una visió conjunta dels mateixos dona ja una idea clara de quins són els sectors en crisi demogràfica més greu. Al mateix temps indiquen que no existeix una uniformitat absoluta quant a l'evolució i característiques del fenomen, ja que les taques negres dels tres mapes coincideixen només parcialment.

El Mapa I ens mostra com quasi la meitat de la superfície de Catalunya registrà el 1965 la població més baixa dels últims 108 anys. Els municipis que es troben en aquesta situació són gairebé sense excepció eminentment rurals (menys de dos mil habitants) i eminentment agraris. Les relacions entre la seva situació demogràfica i el medi natural són, en general, clares: la immensa majoria són municipis de muntanya o d'altiplà, on les condicions de relleu, rocam i clima (el fred i l'aridesa coincideixen sovint) són notablement adverses. Els condicionaments de caràcter humà són també evidents: allunyament dels grans eixos de circulació i en conseqüència dels centres urbans, entre altres. Destaquen les compactes i extenses taques negres dels Pirineus i del Prepirineu lleidatans que enllacen cap al sud, a través dels altiplans segarrencs, amb les serres prelitorals del sud-est de Lleida i del nord i oest de Tarragona. L'eix del Llobregat i de l'alt Segre trenca la continuïtat de la taca; a l'est d'aquesta línia d'oasis de relativa estabilitat demogràfica la taca reprèn, amb menor consistència, tot seguint les alineacions pirinenques gironines i penetrant cap al sud al llarg de la Serralada Transversal i dels apèndixs més septentrionals de la Prelitoral (Montseny, Gavarres). Fora d'aquestes gran àrees de notable homogeneïtat cal només destacar petites taques disperses que coincideixen principalment amb els menys dotats sectors muntanyencs litorals (Garraf, Mont-

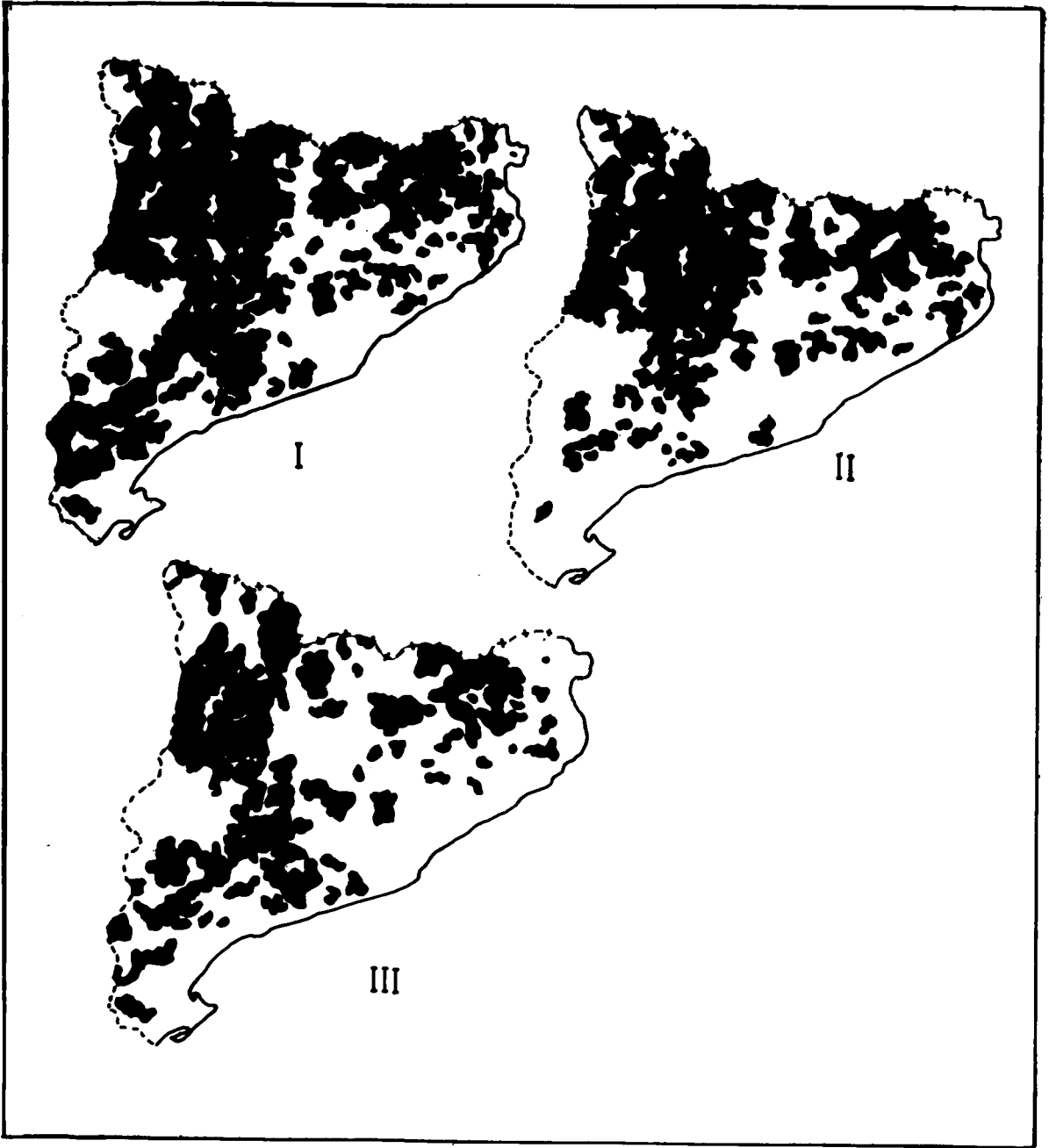
(2) El mapa de variació de la població dels municipis de tota Espanya en el quinquenni 1960-1965, realitzat per un equip d'estudiants del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona (en curs de publicació), recolza aquestes afirmacions.

(3) El despoblament del camp a Catalunya és el tema de la Tesi doctoral que realitza l'autor d'aquest article amb la col·laboració d'equips d'alumnes de l'esmentat Departament de Geografia.

negre) i prelitorals (Montserrat, Sant Llorenç de Munt). Encara que no manquen les excepcions i els matisos, queda clara la importància del factor muntanya com a responsable de la precarietat demogràfica dels sectors estudiats. Més que l'altitud influeixen els obstacles per a les comunicacions.

La comparació del Mapa I amb el II ens permet observar una notable discrepància localitzada al sector de muntanya prelitoral, especialment al tarragoní, on fou registrat un màxim de població una mica més tardà, entre 1860 i 1900, degut en gran part a l'eufòria vinícola que coincidí amb els estralls de la fil·loxera a les vinyes franceses. Les notables coincidències entre les àrees on el màxim i el mínim poblacionals es troben als dos extrems de l'era censal podria fer pensar que a totes les àrees tacades en engre del Mapa II l'evolució demogràfica ha consistit en un simple descens progressiu al llarg del segle que separa ambdues dades; el Mapa III demostra que no és així. Són poquíssims els municipis que han registrat un descens continu des d'abans de 1900 i àdhuc, com indica el Mapa III, els que ho fan des de 1936 són relativament pocs. Això demostra la complexitat i varietat de les corbes de despoblament que estan molt lluny d'ésser regulars i homogènies; en conseqüència s'imposa una anàlisi més profunda de les dades censals i les seves variacions, tasca que per la seva complexitat reclama l'ajut de l'ordenador, ja que interessin no solament els punts d'inflexió de les gràfiques sinó també la magnitud relativa dels màxims i dels mínims. Aquesta part de l'anàlisi quantitativa ja és en marxa, com també tota una sèrie d'anàlisis en profunditat de nombroses mostres municipals on s'estudien els mecanismes demogràfics i socioeconòmics del despoblament.

Els tres mapes que presentem ens han servit fonamentalment per a sondejar la situació i ens han donat idees valuoses sobre la forma d'atacar el tema. A més, creiem que tots tres són força interessants i eloqüents com per a donar-los a conèixer, dedicant-los un comentari, que més que un article és una nota informativa.



Tomàs VIDAL : El despoblament del camp a Catalunya: assaig d'anàlisi.

(MISCEL·LÀNIA PAU VILA, p. 479-481).